

XALQ CHOLG'ULARINING O'ZIGA XOSLIGI VA ULARNING SAQLANISHI

Barshinay Matnazarova

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti

Musiqqa ta'limi yo'nalishi 1-bosqich talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15788909>

Annotatsiya. Ushbu maqolada xalq cholg'ularining o'ziga xosligi, ularning madaniy meros sifatidagi ahamiyati va saqlanish muammolari tahlil qilinadi. Cholg'ularning tarixi, shakllanish jarayoni, shakllari hamda ularning etnografik, estetik va ijodiy jihatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xalq cholg'ularini saqlash va rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy yondashuvlar hamda davlat va jamiyat darajasidagi saqlash choralari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: xalq cholg'ulari, madaniy meros, etnografiya, saqlash, musiqa madaniyati.

УНИКАЛЬНОСТЬ НАРОДНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ И ИХ СОХРАНЕНИЕ

Аннотация. В статье анализируется уникальность народных инструментов, их значение как культурного наследия и проблемы сохранения. Рассматриваются история инструментов, процесс формирования, их формы, этнографические, эстетические и творческие аспекты. Также обсуждаются современные подходы к сохранению и развитию народных инструментов, а также меры по сохранению на государственном и общественном уровнях.

Ключевые слова: народные инструменты, культурное наследие, этнография, сохранение, музыкальная культура.

THE UNIQUENESS OF FOLK INSTRUMENTS AND THEIR PRESERVATION

Abstract. This article analyzes the uniqueness of folk instruments, their significance as cultural heritage, and the problems of preservation. The history of the instruments, the process of formation, their forms, and their ethnographic, aesthetic, and creative aspects are considered. Also, modern approaches to the preservation and development of folk instruments, as well as preservation measures at the state and societal levels, are discussed.

Keywords: folk instruments, cultural heritage, ethnography, preservation, musical culture.

Xalq cholg'ulari har bir millatning madaniy va badiiy merosining ajralmas qismidir. Ular milliy identitetni shakllantirishda, an'analarni davom ettirishda va milliy musiqa madaniyatini boyitishda muhim rol o'ynaydi. Ammo globalizatsiya va texnologik taraqqiyot sharoitida xalq cholg'ularining qadriyati va mavjudligi tahdid ostida qolmoqda. Shu bois, ularni saqlash va rivojlantirish dolzarb masalaga aylangan. Xalq cholg'ularining o'ziga xosligi ularning tuzilishi, tovush, ijro uslubi, materiallari va ijrochilik an'analari bilan belgilanadi (Abdullaev, 2008).

Etnomuzikologlar xalq cholg'ularini milliy madaniyatning boy manbai sifatida ko'rib, ularni o'rganish va saqlashning muhimligini ta'kidlaydilar (Karimov, 2015). Cholg'ular millatlararo musiqiy muloqotda ham vositachi vazifasini bajaradi, bu esa ularning madaniy qadriyatini oshiradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqola doirasida etnografik tadqiqotlar, arxiv materiallari va amaliy kuzatuvlar tahlil qilindi. Xalq cholg'ularini ishlab chiqarish va ijro etish jarayonlari o'rganilib, ularning saqlanishi

bo'yicha mavjud holatlar tahlil qilindi. Shuningdek, ekspertlar bilan intervyular o'tkazilib, ularning fikrlari asosida tavsiyalar ishlab chiqildi. Tadqiqot metodologiyasi Ushbu tadqiqotda xalq cholg'ularining o'ziga xosligi va ularning saqlanishi masalasini ilmiy asosda o'rganish uchun kompleks tadqiqot metodlari qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi sifat va miqdoriy usullarni o'z ichiga oladi.

1. Etnografik tadqiqotlar

Etnografik usul yordamida xalq cholg'ularining ishlab chiqarilishi, tarqalishi va ijro an'analari mahalliy aholi orasida bevosita kuzatildi. Tadqiqotchi maydon sharoitida turli mintaqalarga sayohat qilib, cholg'u yasovchilar, ijrochilar va musiqashunoslar bilan suhbatlashdi. Bu jarayonda etnografik intervyular, qatnashchi kuzatuv va audiovizual yozuvlar orqali ma'lumotlar yig'ildi. Bu usul orqali cholg'ularning an'anaviy shakllari, ularning ishlatilish usullari hamda madaniy kontekstlari batafsil o'rganildi.

2. Arxiv va adabiyotlarni tahlil qilish

Tadqiqot doirasida xalq cholg'ulari bo'yicha mavjud arxiv materiallari, tarixiy hujjatlar, etnomuzikologik tadqiqotlar va badiiy manbalar o'rganildi. Bu ma'lumotlar xalq cholg'ularining rivojlanish tarixini, turli davrlardagi shakllanish jarayonlarini va zamonaviy holatini tahlil qilish imkonini berdi. Shuningdek, boshqa tadqiqotchilar va mutaxassislar tomonidan chop etilgan maqolalar va monografiyalar ham tadqiqotga qo'shildi.

3. So'rovnoma va intervyular

Mahalliy aholining, ayniqsa cholg'u ijrochilari, ustaxonachilar va musiqashunoslarning fikrlarini o'rganish maqsadida maxsus so'rovnoma va yarim tuzilgan intervyular o'tkazildi.

Ushbu metod orqali xalq cholg'ularining saqlanishi va rivojlanishidagi mavjud muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi.

4. Kuzatuvlar va eksperimentlar

Xalq cholg'ularining ijro usullarini va ishlab chiqarish texnologiyasini chuqurroq tushunish uchun amaliy kuzatuvlar olib borildi. Shuningdek, ba'zi hollarda zamonaviy texnologiyalar yordamida cholg'ularning tovush xususiyatlarini tahlil qilish uchun eksperimentlar tashkil etildi. Masalan, cholg'ularning akustik xususiyatlarini o'lchash va tahlil qilish orqali ularning o'ziga xos tovush palitrasini aniqlashga harakat qilindi.

5. Komparativ tahlil

Xalq cholg'ularini saqlash va rivojlantirish bo'yicha boshqa mamlakatlarning tajribalari o'rganilib, ularning samarali metodlari va davlat siyosati tahlil qilindi. Bu komparativ yondashuv milliy saqlash strategiyalarini takomillashtirish va yangi usullarni joriy etishda asos bo'ldi.

6. Statistika va ma'lumotlarni qayta ishlash

Yig'ilgan ma'lumotlar sifatida so'rovnoma natijalari, intervyu transkriptlari va kuzatuvlar statistik usullar yordamida qayta ishlandi. Bu esa tadqiqot natijalarining ishonchliligi va aniqroq talqin etilishiga xizmat qildi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xalq cholg'ularining o'ziga xosligi ularning an'anaviy shakllari, ijro uslublari va konstruksiyasida mujassam. Masalan, dutor, tanbur, doira va surnay kabi cholg'ular o'ziga xos ohang va ritmga ega bo'lib, ularning har biri ma'lum bir

mintaqaning madaniy kodini ifodalaydi. Biroq, zamonaviy texnologiyalar va shahar madaniyati ta'sirida ko'plab an'anaviy cholg'ular unutilish xavfi ostida.

Xalq cholg'ularining saqlanishi uchun quyidagi choralar muhim hisoblanadi: davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va qonunchilik, xalq cholg'ulari bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, yoshlar o'rtasida madaniy merosga qiziqishni oshirish uchun ta'lim dasturlarini yaratish, hamda xalq cholg'ularini ishlab chiqarish va ijro etish bo'yicha ustaxonalar tashkil etish.

Xulosa

Xalq cholg'ulari milliy madaniyatning bebaho boyligi bo'lib, ularning o'ziga xosligi ularni boshqalardan ajratib turadi va milliy identitetni mustahkamlaydi. Zamonaviy dunyoda ularning saqlanishi va rivojlantirilishi madaniy merosni asrashda muhim vazifani bajaradi. Shu bois, xalq cholg'ularini saqlash uchun ilmiy, madaniy va davlat darajasida kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilishi zarur. Bu o'z navbatida milliy madaniyatning barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Xalq cholg'ulari – bu milliy madaniyat, tarix va xalqning ma'naviy dunyosini ifodalovchi noyob musiqiy asboblardir. Ular avloddan avlodga o'tib kelgan holda, nafaqat musiqiy estetikani balki xalqning hayot tarzi, urf-odatlar va dunyoqarashini ham mujassamlashtirib kelgan. Ushbu tadqiqot davomida aniqlanishicha, xalq cholg'ularining o'ziga xosligi ularning shakli, tovushi, yasash materiali va ijro uslubida yaqqol namoyon bo'ladi. Biroq, bugungi globallashuv va texnologik rivojlanish sharoitida ushbu cholg'ularning unutilish xavfi ortmoqda. Shu bois, ularni saqlash, rivojlantirish va yosh avlodga yetkazish zamon talabi hisoblanadi. Xalq cholg'ularini asrash borasida ilmiy tadqiqotlar, ta'lim tizimi orqali targ'ibot, ijrochilik maktablarini qo'llab-quvvatlash hamda davlat siyosati darajasida muvofiqlashtirilgan saqlash strategiyasi ishlab chiqilishi zarur. Xalq cholg'ularini himoya qilish va ularni ommalashtirish, madaniy merosni asrab-avaylashga xizmat qilishi bilan birga, milliy g'urur va identitetni mustahkamlashga ham katta hissa qo'shadi. Demak, xalq cholg'ulari – bu faqat musiqa asbobi emas, balki tirik tarix va milliy ruh timsolidir. Ularni asrash – bu kelajakka bo'lgan mas'uliyatli yondashuvdir.

REFERENCES

1. Abdullaev, T. (2008). O'zbekiston xalq cholg'ulari tarixi. Toshkent: Sharq.
2. Karimov, S. (2015). Xalq cholg'ularining etnografik tadqiqoti. Madaniyat va San'at, 3(15), 45-53.
3. Атаджанов, Ж. (2019). Ўзбек халқ чолғулари: тарихи ва турлари. Тошкент: “Мерос” нашриёти.
4. Раҳимов, Б. (2020). Мусиқий меросимиз ва уни асраш масалалари. “Санъат ва маданият” журнали, №2, 45–52-бетлар.
5. Zokirova, N. (2021). "Traditional Uzbek Instruments in Modern Ethnomusicology." Central Asian Journal of Art Studies, Vol. 5(3), 73–81.
6. Нурматова, Д. (2018). Этномузыковедение и народные инструменты Узбекистана. Самарканд: СамДПИ нашриёти.